

A Corvin téri ásítás leg- újabb eredményei - 1998

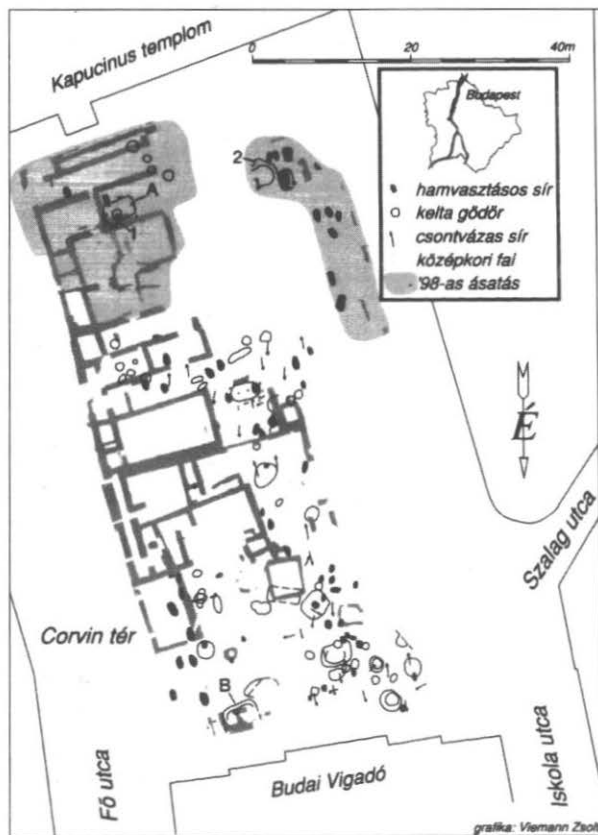
(Bp., I. ker. Corvin tér)

1998 gyümölcsözőnek ígérkezett az előző évben megkezdett leletmentés januári folytatásakor (HABLE 1998, 25-39) Sajnos május elejére elfogyott a Budavári Önkormányzat által biztosított keretösszeg, így szeptember elejéig szüneteltetni kellett az ásítást. A helyhatósági választások után az I. kerület új vezetése további 16 millió forinttal támogatta kutatásainkat, amivel december 18-ig tudtunk ásítani. Befejeztük a tér északi zónájában megnyitott szelvény sorok feltárását (1. kép 11-17., 20.1-6. és 21.2-7. szektorok), ezt követően a kapucinus templom előtti, déli részen nyitottunk új felületeket. A délkeleti szektorokat ez idő alatt sikerült átvizsgálni, teljesen érintetlen maradt viszont a terület nyugati széle és 5 szektor kivételével a délnyugati negyed is. Jelenleg a kétharmadig felásott, meddőhalmokkal és bizonytalan sorsra ítélt, helyenként életveszélyes állapotban hagyott, hatalmas fákkal szomorú látványt nyújt a Corvin tér. Eltűnt a múlt századi díszkút, s a környékbeli lakók aggodalommal figyelik, mi történhet még a barna vaspalánkok mögött. A régész és a régészet több ízben éthető indulatokat váltott ki, függetlenül at-

Recent results of the Corvin Square excavations - 1998

(Bp., District I, Corvin Square)

Year 1998 seemed very promising at the time when last year's rescue excavations continued in January (HABLE 1998, 25-39). Unfortunately, by the beginning of May, financial support provided by the local government of the Buda Castle District had dried up, and field work had to be suspended until the beginning of September. Following local municipal elections, the new district government provided a grant of an additional 16 million HUF that was sufficient for funding excavations until December 18. Work in the row of excavation squares opened in the northern zone of the square could be accomplished (Figure 1: Sectors 11-17., 20.1-6. and 21.2-7). Subsequently, new surfaces were uncovered in the southern section of the square, in front of the Capuchin Church. Meanwhile, the southeastern sectors could also be investigated. On the other hand, the western and (with the exception of 5 sectors) southwestern quarter of the area remained unexcavated. Currently Corvin Square, with two thirds of

1. kép: 1998 – ásátási alaprajz
 Figure 1: (1998 – excavation plan)

tól, hogy mi csak a kötelességünket végeztük.

Ezen a helyen nem azt próbáljuk megmagyarázni, hogy miért történt mindez, hanem arra teszünk kísérletet, hogy leírjuk, milyen régészeti eredményekkel gazdagodott múlt

its surface dug up, covered with piles of backdirt and mustering isolated large trees in life-threatening positions is altogether a sad sight. A last century decorative fountain was removed, and inhabitants in the neighborhood look anxiously behind the brown iron fencing of the working area trying to figure out what else could happen here? Archaeologists and archaeology has incited understandable negative emotions, regardless of the fact that we only did our

duty at this site. The aim of this article is not to explain what happened and why. Instead, an attempt is made to describe what archaeological results made the several millennia old cultural historical portrait of the Víziváros region richer, with

év óta a Víziváros több évezredes történetéről alkotható kép, különös tekintettel az Aquincumi Múzeum kutatási körére, a kelta-római időszakra vonatkozóan.

A Magyar Múzeumok c. folyóirat őszi számában már közhírré tettük, hogy az előző szezonban Dr. Ringer Árpádnak a Corvin tér északnyugati negyedében sikerült hitelesítenie százezer évnél idősebb ősközi rétegsorokat (MagyMúz. 1998, 13). A középső és felső paleolitikum közti átmeneti időszakra datálható leletek (kőszerszerek, fosszilis állatszontok, faszénminták) előkerülése azt jelenti, hogy eddig a Corvin tér Budapest egyik legkorábbi emlékművel bíró lelőhelye. Érdekes jelenségeket tártak fel és szép tárgyakat mentettek meg kollégáink a rézkor és bronzkor időszakából is. A tér délkeleti negyedében Mester Edit folytatta annak a középkori pincesorinak a feltárását, mellyel egykor egészen a kapucinus templomig megváltoztatták az ősfel-színt. A falközökben, egykori udvarok helyén szerncsés esetben korábbi épületek vagy sírok rejtőztek (1. kép és 2. kép, 3. kép).

1997 decemberéig 43 hamvasztásos rítusú és 34 csontvázás sír képviselte a római temetőt. 1998 januárjától májusig további 20 szórt hamvas és 8 csontvázás temetkezésre, majd az utolsó kampány során 29 ham-

special regard to the research area represented by the Aquincum Museum, that is, research into the Celtic and Roman Periods.

As has already been published in the fall issue of the periodical *Magyar Múzeumok* (Hungarian Museum), during the last field season Dr. Árpád Ringer succeeded in verifying the palaeolithic stratigraphy revealed in the northwestern quarter of Corvin Square as stretching over 100,000 years (MagyMúz. 1998, 13). The discovery of finds datable to the transition between the Middle and Upper Palaeolithic (stone implements, fossil animal bone, charcoal samples) means that Corvin Square is the oldest known archaeological site within the area of Budapest. Interesting phenomena and attractive artifacts were also brought to light by our colleagues specialized in the Copper and Bronze Ages. In the southeastern quarter of the square, Edit Mester carried on with the excavation of the row of medieval cellars that once had altered the natural surface of the site all the way to the Capuchin Church. The area between the walls, where courtyards existed in the old days, often contained the remains of earlier buildings or even burials (Figure 1, Figure 2, Figure 3).

Until December 1997, the Roman period cemetery at this site had

2. kép: Földbe mélyített padlójú kelta épület
 Figure 2: Celtic building with sunken floor

vasztott, ill. 9 hamvasztás nélkül eltemetett római személy maradványaira bukkantunk. A statisztika szerint tehát jelenleg 143 római sír leletanyaga áll rendelkezésünkre.

Mint azt már említettük tavaly volt éppen száz éve annak, hogy a Budai Vigadó alapozási munkálatai során és a Fazekas téren (ma Szilágyi Dezső tér) római sírkövekre bukkantak. (KUZSINSZKY 1898, 446) A sztéléket azoknak a katonáknak állították, akik vagy Aquincum későbbi állandó garnizonjában, a *legio II. Adiutrix* kötelékében szolgáltak, vagy kisebb lovasági egységekbe voltak beosztva (*ala Hispanorum I.* ill. *ala I. Hispanorum Auriana*). Napjainkra egyre több régészeti lelet igazolja azt a feltevést, hogy az utóbbi két segédcsoport tábora a mai Bem tértől délnyugatra épült ki

been represented by forty-three cremation and 34 inhumation graves. Another 20 scattered ash burials and 8 inhumation graves came to light between January and May 1998. Finally, during the last campaign 29 cremation and 9 inhumation graves of Roman people were recovered.

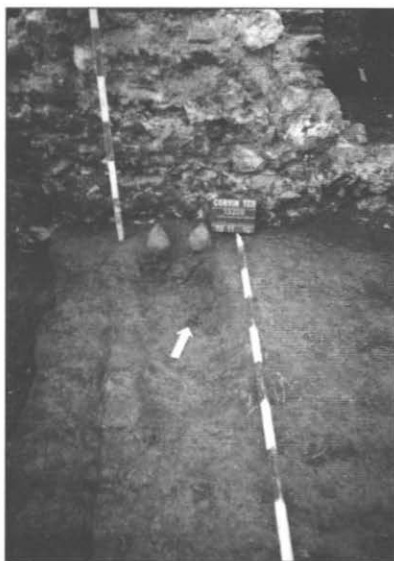
According to these statistics, find material from altogether 143 Roman Period graves is now at our disposal.

As mentioned before, last year was the centenary of the discovery of Roman Period grave stones during the foundation works of the construction of the so-called Buda Entertainment Hall on then Fazekas (today's Dezső Szilágyi) Square (KUZSINSZKY 1898, 446). These stele were erected in the memory of soldiers who either served in the later permanent division of Aquincum, *legio II. Adiutrix*, or were assigned to smaller cavalry units (the *ala Hispanorum I.* or *ala I. Hispanorum Auriana* respectively).

Recently, an increasing number of archaeological finds support the hypothesis the forts of these two lat-

(GARÁDY 1943, 210; KÉRDŐ 1995, 1996, 1997). A későbbi hadiút („limes-út”) egyik nagy nyugati elgazásánál (Csalogány utca), a gellérthegy-tabáni bennszülött (*eraviscus*) települési központ közelében, az 1. század közepén létesített katonai bázis, kulcsfontosságú ellenőrző szerepet játszhatott az óbudai legiótábor elkészüléséig (Kr.u. 89). Valószínű, hogy a Corvin téren eltemetett rómaiak e tábor, vagy a táboron körüli civil település (*vicus* vagy *canabae*) lakói lehettek. Ezt bizonyítják azok a sírmellékletek is, amelyek közül néhány éppen a legintenzívebb korai csapatmozgások idejére, *Claudius* császár uralmának végére, ill. Nero korára keltezhető (3.kép HABLE 1998, 31; 7.kép). Már a tavalyi ásatási idényben bizonyossá vált, hogy a temető, s így nyilván a tábor is – vagy annak polgári telepe – folyamatosan a 4. század harmadik negyedéig használatban volt, annak ellenére, hogy a sírok zöme idén is az Kr. u. 1. század vége és 2. század második fele közötti időszakra datálható.

A római hadsereg pannoniai előnyomulása Budapest területén döntő változásokat okozott az helyi lakosok életében. Lassú, de zökkenőmentes folyamatként írható le az *eraviscus* kelták behódolásának, *romanizációjának* időszaka, melynek során legfontosabb augustus-kori telepük (a gellérthegyi „*oppidum*”) is elnéptelene-

3. kép: római szórthamvas sír az „A” épület pusztulási rétegebe ásva

Figure 3: Roman Period scattered cremation grave dug into the destruction layer of building „A”

ter auxiliary units were built west of present-day Bem Square (GARÁDY 1943, 210, KÉRDŐ 1995, 1996, 1997). The military base, established in the middle of the AD 1st century at the great western fork of the military (“limes”) road (present-day Csalogány Street) and in the proximity of the large native (*Eraviscus*) settlement center of Gellérthegy – Tabán, must have been of key importance before the Óbuda legionary fortress was finished in AD 89. It seems likely that the Romans buried at Corvin

dett. Ha összehasonlítjuk akár a Gellérthegyi, vagy Corvin téri épületek szegényességét (1. kép A, 6. kép) az Aquincumi polgárváros magánházainak komfortjával, akkor a különbség érthetővé teszi a *vita Romana* elfogadásának egyéb okait is.

Legújabb leleteink arra utalnak, hogy a vizivárosi kelta telep – az eddigi elképzeléssel szemben – hosszabb ideig állt fenn a rómaiak megjelenése előtt. Tacitus egyik megjegyzése szerint az *Aravisci*, vagyis az *eraviscusok törzse* sokáig a Duna bal partján élő *osusokkal* volt szomszédos (Germ. 28). De hogy melyikük vándorolt új hazába a másik mellől, azt már maga

4. kép: Két terra sigillata csésze (paropsis) C.T.SUC mesterjeggyel
Figure 4: Two samian ware cups (paropsis) marked C.T.SUC

Square belonged to this fort, or were the inhabitants of the civilian settlement (*vicus* or *canabae*). This is also reflected by the grave goods, some of which can be dated to the time of most intensive early military activity, at the end of the reign of Emperor Claudius and the time of Nero respectively (Figure 3, see also: HABLE 1998, 31, Picture 7).

It had already become clear during last year's excavations that the cemetery, as well as the fort or the civilian settlement around it, were used continuously until the third quarter of the 4th century, in spite of the fact that the majority of graves can be dated to the time interval spanning the end of the 1st and the second half of the 2nd century.

The advancement of the Roman army in the area of present-day Budapest led to decisive changes in the life of local inhabitants. The period of submission and *romanization* of *Eraviscus* Celts may be described as a slow but undisturbed process, during which their Augustus Period settlement (the Gellért Hill „*oppidum*”) was abandoned. When the poverty of buildings on Gellért Hill or at Corvin Square (See Figure 1: A and Figure 6) are compared to the comfort of private houses in the Aquincum Civil Town, the difference makes under-

a szerző sem tudta. Erre a locusra vándorlástelméletek sora épült, melyek lényege, hogy a kelták *eraviscus* csoportja csak Kr.e. 60-50 között jelent meg a mai Pest, Fejér, Tolna és Komárom megye területén (SZABÓ 1990, 26). Budapesten eddig egyetlen helyen figyeltek meg az *eraviscus*oknál korábbi kelta települést, Békásmegyeren, a Vízmű területén. (TOMPA 1942, 130)

1998 őszéig úgy gondoltuk, hogy a Corvin téri kelta objektumok egy rövid életű, az Kr.e. 1. sz. közepén alapított és legkésőbb Claudius császár uralma alatt elhagyott életér emlékei lehettek (HABLE 1998, 25-39), melynek megszűnését az 1998 évi leletek ismeretében sem lehet későbbre datálni. A falu a szigetszentmiklósi telephez hasonló sorsban osztozhatott (HANNY 1992, 241). Mindaddig nem találtunk komolyabb ipari tevékenységre utaló nyomokat (mint a Tabánban, BÓNIS 1969, 210-215). Stratégiai szempontból kimondottan rossz helyen feküdt. Létét ideig-óráig talán a Duna és a Várhegy közelsége indokolta. Előbbi mint közlekedési útvonal, utóbbi veszély esetén a menekülés egyik lehetséges irányaként, mint alkalmi menedékhely (*refugium*) játszhatott szerepet a hely megválasztásakor. (NAGY László 1952, 190) Földbe

standable the other reasons why the *vita Romana*, the Roman way of life, was accepted.

Our latest finds indicate that, as opposed to previous hypotheses, the Víziváros Celtic settlement had existed for a long time before the Romans arrived. According to a note by Tacitus, *Aravisci*, that is the tribe of *Eravisci*, lived in the neighborhood of the Osus people who inhabited the left bank of the Danube (Germ. 28). However, the author did not know which of these two groups moved to the new homeland, leaving the other behind. A number of migration theories have been built onto this locus, all of which essentially posited that the groups of *Eravisci* arrived in the areas of present-day Pest, Fejér, Tolna and Komárom counties only around 60 to 50 BC. (SZABÓ 1990, 26) Up to this point, only a single Celtic settlement predating the *Eravisci* was observed in the territory of Budapest: it was found at Békásmegyér, within the area of the Water Works. (TOMPA 1942, 130)

Until the fall of 1998, it was believed that Celtic features at Corvin Square were monuments of an habitation area that had been established in the middle of the AD 1st century and abandoned during the reign of Claudius at the very latest (HABLE 1998, 25-39). In light of

mélyített padlójú, gerendavázás, vert agyagfalú épületei könnyen leégtek (1. kép B, 4. kép), vagy üresen hagyva egyszerűen csak összeomlottak. Ránk maradt romjaikból vagy a pusztulás végtermékei (összétégetett faldarabok, patics, faszén) figyelhetőek meg, vagy a fából ácsolt szerkezeti elemek lenyomatai (5.

5. kép: Leégett kelta épület nyomai az ásatási terület északi metsztfalában

Figure 4: Traces of a burnt Celtic building in the northern section wall of the excavation area

kép; 1. kép B). Mindkét szezon alatt számtalan olyan hulladékgödör bukkant elő, melyek betöltése tele volt égett fa és agyagmaradványokkal és összetört, kidobott cserepek százaival (6. kép; 1.kép 2). Az egyik ilyen, korábban talán veremnek, vagy munkagödörnek használt objektumban a kelta falu életének kezdeti időszakát képviselő tárgy feküdt. Ez a bronzból készült ruhakapcsoló tű (*fibula*) biztos, hogy még a kelta hatalmi egyensúly megbomlása (az ún. La Tène D1 periódus) előtt, Kr.e. 150-100 körül készült. (7. kép) Nyugat kelta temetők és telepök anyagából jól ismerjük (STÄHLI 1977, Taf. 3.), hasonló darabok kerültek elő Nyugat-Magyarország

the new, 1998 finds, the settlement cannot be dated to a later period. This village may have shared the fate of the Szigetszentmiklós settlement (HANNY 1992, 241). To date, no evidence of industrial activity has turned up (as opposed to Gellérthegy – Tabán, BÓNIS 1969, 210-215). From a strategic point of view, this settlement was located at a definitely disadvantageous spot. Its short-term existence, however, must have been temporarily justified by the proximity of the Danube and Castle Hill. The first served as an important line of communication, while the second was a possible refuge (*refugium*) in case of danger. These points may have been

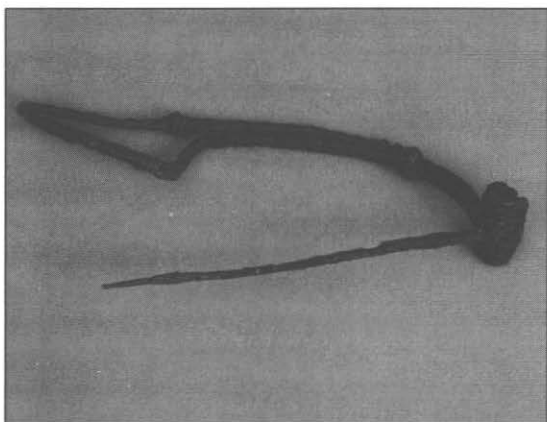
egyik fontos oppidumából, Velem-SzentVid területéről (MISKE 1907, XL. tábla: 20). Hogy a tárgy milyen régészet és történeti összefüggésekbe illeszthető, azt kelta leletanyag teljes átvizsgálásáig nem lehet pontosabban meghatározni. Egy tavaly talált kapos-völgyi típusú érme, egy üvegkarperec töredéke és néhány korábbi hagyományokat tükröző kerámia képezi az eddig azonosított korai lelethorizontot. Ezek és esetleg további információk három lehetséges magyarázatot vetnek fel.

Évtizedekkel ezelőtt megfogalmazódott az a vélemény, mely szerint az *eraviscus* népesség már jóval Kr.e. 100 előtt, a *boius* törzs hegemoniája alatt, közvetlenül azok itáliai bevándorlása után elfoglalhatta későbbi északnyugat-dunántúli szálláshelyeit és az erősebb hatalmi szféra szétesésekor, a dákok hadjárata után (Kr.e. 50 körül), jelent meg önálló nevén, azaz független törzsi egységként (MÓCSY, 1960, XVIII). Későbbi vándorásuk végérvényes igazolása esetén a tárgy az új hazát keresőkkel együtt is érkeztetett, de valószí-

6. kép: Gerendákkal áthidalt verem a „B” épület alapárkában

Figure 6: Storage pit bridged with logs in the foundation ditch of building „B”

8. kép: Fibula az egyik kelta objektumból

Figure 8: Fibula from one of the celtic feature

nű, hogy inkább az őket megelőző, már korábban letelepedett, egyelőre ismeretlen kelta etnikum (esetleg a *boius diaszpóra*) egyik tagjának viseleti tárgya volt.

A Corvin tér 1998 évi új leletei számtalan történelmi kérdés jobb megismeréséhez nyújthatnak segítséget, de az már most egyértelmű, hogy ásatási eredményeink a kelta és római kultúra, s azt képviselő hatalmi szférák egymásra hatásának fontos dokumentumai.

Hable Tibor

Irodalom – Literature

BÓNIS 1969. – B. BÓNIS É., Die Spätkeltische Siedlung in Gellérthegy-Tabán in Budapest. ArchHung. S.N. 47 1969

GARÁDY 1943 – GARÁDY S., – Jelentés az 1936–42. évben végzett ásatásokról. Bud. Rég. 13. 1943 403–438

GOHL 1908 – GOHL Ö., A budapesti eraviszkus éremlelet (Tanulmány az eraviszkus nép pénzveréséről), Numizmatikai Közöny I. 1902, 19–45

MagyMúz 1998 – HABLE T. - HORVÁTH M. A. - RINGER Á. - VÉGH A., „Visszamerengni mit ér...?” – A Corvin téri ásatás, múltunk megismerésének páratlan lehetősége, Magyar Múzeumok 4.3. (1998/3.) 13–14

considered when the spot was selected for settlement. (NAGY László, 1952, 190) The buildings with wooden structures, sunken floors and mud-brick walls were easily destroyed by fire (Figure 1 and Figure 4), or simply collapsed once they had been abandoned. Their ruins are either found as the end-products of destruction (burnt pieces of wall, wattle-and-daub and, charcoal) or in the form of the imprint of carpentry structures (Figure 5; Figure 1: B).

Numerous refuse pits were discovered during both seasons whose fill was rich in the remains of burnt wood and clay fragments, in addition to the hundreds of discarded sherds (Figure 6; Figure 1: 2). An object representing the first period of the Celtic village was found in a feature that had been either a storage facility or a clay-extraction pit. It is certain that this bronze brooch (*fibula*) was manufactured prior to the loss of balance within the Celtic power structure (the so-called La Téne D1 Period), Around 150 – 100 BC. (Figure 7)

This type is well known from western Celtic cemeteries (STÄHLI 1977, Taf. 3.), and similar pieces are also known from one of the important *oppida* in western Hungary in the area of Velem-SzentVid (MISKE 1907, Plate XL: 20).

HABLE 1998 – HABLE T., Előzetes jelentés egy kelta (eraviszkusz) telep és római kori temető feltárájáról a vizivárosi katonai tábortól délre (Bp. I. ker. Corvin tér), AQUINCUM – A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései 1997-ben Aquincumi Füzetek 4 (1998) 25-39

HANNY 1992 – H. HANNY E., Kelta település nyomai az M0 autópálya nyomvonalán (Szigetszentmiklós-Üdülősor, -Vízműtelep), Régészet kutatások az M0 autópálya nyomvonalán I. (1992) 241-276

KÉRDŐ 1995 – KÉRDŐ K., – A Viziváros római kori beépítettségének kutatása 1991-1994. Aquincum. A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései 1994-ben Aquincumi Füzetek 1 (1995) 15-22.

KÉRDŐ 1996 – H. KÉRDŐ K., – Leletmentés a vizivárosi római kori táborról nyugatra. Aquincum. A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései 1995-ben Aquincumi Füzetek 2 (1996) 12-13

KÉRDŐ 1997 – K. H. KÉRDŐ – Zur Frage der Lokalisierung des Auxiliarkastells von Viziváros (Wasserstadt). In: Akten des XVI. International Limeskongress in Rolduc 1995 (1997) 399-404

KUZSINSZKY 1898 – KUZSINSZKY Bud. Rég., 18 (1898)

Prior to the detailed analysis of the relevant Celtic find material it is not possible to determine more precisely the archaeological and historical affiliations of this specimen. The early Celtic context identified to date, contained a Kapos Valley type coin, a fragment of a glass bracelet and some sherds representing earlier stylistic traditions. These as well as other potential sources of information raise the possibility that there may be three different explanations for the way the site looks. Several decades ago, the proposition was put forward that the *Eraviscus* population occupied its habitation area in north-western Transdanubia well before 100 BC, during the hegemony of the *Boius* tribe, immediately after their immigration from Italy. When this strong power structure fell apart, and the Dacian Military campaign was over (around 50 BC), the *Eraviscus* tribe first appeared using its own denomination, as an independent tribal unit (MÓCSY 1960, XVIII).

Should their subsequent migration be successfully proven, it cannot be ruled out that these objects arrived with those who were in search of a new homeland. It is likely, however, that the objects belonged to an individual of a pre-

MISKE 1907 – MISKE K., BÁRÓ, A., Velem Szt.Vidi őstelep I. A harátsolt leletek leírása. Wien 1907

MÓCSY 1959 – MÓCSY A., Die Bevölkerung von Pannonien bis zu den Markomannenkriegen. Bp. 1959

MÓCSY 1968 – MÓCSY A., A gellérthegy-tabáni telep és az eraviskuszok problémája, in: Antik Tanulmányok XV/2. (1968) 275-279

NAGY L. 1952 – NAGY LÁSZLÓ, őskori telepnyomok a Budai Várhegyen, ArchÉrt. 79 (1952) 190-197.

NOVÁKI – PETŐ 1988 – NOVÁKI, GY. – PETŐ, M., Neuere Forschungen im spätkeltischen Oppidum auf Gellértberg in Budapest. Acta-ArchHung 40/1-4. (1988) 83-100

STÄHLI 1977 – STÄHLI B., Die Laténegräber von Bern-Stadt. Schriften des Seminars für Urgeschichte der Universität Bern 3. Bern 1977

SZABÓ 1990 – SZABÓ M., Pannonia a római foglalás előtt (La Ténecor), Pannonia régészeti kézikönyve szerk.: Mócsy A.-Fitz J. Bp. 1990, 15-30

TOMPA 1942 – TOMPA F. – ALFÖLDI A. – LÁSZLÓ GY. – NAGY L. – NAGY T. Budapest az ókorban. Budapest története I. (Bp.1942)

ceding, currently unknown group of Celtic ethnicity (perhaps resulting from the *boius diaspora*). New finds from Corvin Square brought to light in 1998 will shed light on a number of historical questions. It is already evident, however, that these excavation results will shed light on both Celtic and Roman culture. They are important data showing the interaction between these two cultures, and the related spheres of power.

Tibor Hable